

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 7 juni 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.

Genom en den 24 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 288, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen *dels*, jämlikt § 87 regeringsformen, att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om skyldighet att bortföra varuförråd samt lag med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål, *dels ock* att samtycka till att Kungl. Maj:t, efter utfärdande av lag om skyldighet att bortföra varuförråd, meddelar sådant förordnande, som i 1 § i sistnämnda lag avses, att gälla tillsvidare.

Lagförslagen äro av följande lydelse:

1) Förslag

till

L a g

om skyldighet att bortföra varuförråd.

Härigenom förordnas som följer:

Inledande bestämmelse.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—14 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Om bortförande av varuförråd.

2 §.

När det finnes erforderligt till förhindrande av att förråd av vara, som är av vikt för befolkningen eller produktionen eller behövligen för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna, i händelse av krig genom fiendens åtgöranden förstöres eller eljest går förlorat, äger Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskriva, att förrådet skall bortföras från den ort, där det förvaras, till viss ort eller visst område med mindre utsatt läge.

Beslut om bortförande må avse jämväl vad som tillverkas eller eljest framvinnes efter beslutets meddelande.

3 §.

För ändamål, som avses i 2 § första stycket, äger Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskriva, att vara som i nämnda lagrum sägs eller särskilt parti av sådan vara ej må föras till visst område av riket eller ock må föras till visst område allenast efter tillstånd och på villkor, som må hava angivits i tillståndet.

4 §.

Där ej angivits att bortförandet skall ske genom myndighets försorg, ankommer det på varuförrådets ägare att verkställa bortförandet. Ägaren skall därvid ställa sig till efterrättelse de bestämmelser beträffande bortförandet, som må hava meddelats.

Innehaves förråd av annan än ägaren och har någon till säkerhet för fordran panträtt i förrådet eller har innehavaren därav rätt att kvarhålla förrådet till säkerhet för fordran, skall det ankomma på innehavaren i stället för ägaren att verkställa bortförandet.

5 §.

Möter hinder för den, å vilken det enligt 4 § ankommer att bortföra varuförråd, att ombesörja bortförandet, skall han ofördröjligen göra anmälan därom hos den som meddelat beslutet om bortförandet.

Har anmälan skett, som i första stycket avses, eller har förrådet, utan att sådan anmälan skett, icke bortförts inom föreskriven tid, må bortförandet ske genom myndighets försorg.

6 §.

Verkställes bortförande av varuförråd genom myndighets försorg, vare förrådets ägare eller innehavare skyldig att därvid lämna det biträde, som påkallas av myndigheten.

7 §.

Bortförande av varuförråd skall så planläggas och verkställas, att den, vars rätt därav beröres, icke lider större förfång än som föranledes av omständigheterna.

8 §.

Bortfört varuförråd må flyttas från den ort eller det område, dit förrådet enligt beslutet om bortförandet skall föras, allenast efter tillstånd av Konungen eller av den myndighet, som meddelat beslutet om bortförandet, och under iakttagande av de villkor, som må hava angivits i tillståndet.

9 §.

Beslut om bortförande av varuförråd vare gällande mot förrådets ägare eller innehavare, när han fått del därav; dock skall beslut, som avser vara, vilken framvinnes efter beslutets delgivning, gälla från det varan framvunnits.

Om ersättning.

10 §.

För sådan transport av varuförråd, som ägare eller innehavare verkställt till fullgörande av beslut om bortförande, ävensom för biträde, som lämnats jämlikt 6 §, utgår ersättning av allmänna medel om och i den mån ej omständigheterna till annat föranleda.

Har kostnad eljest åsamkats ägaren eller innehavaren till följd av bortförandet, må han för sådan kostnad, där denna står i uppenbart missförhållande till den nytta åtgärden kan anses medföra för honom, erhålla ersättning av allmänna medel efter vad som finnes skäligt.

11 §.

Då varuförråd bortförts genom myndighets försorg, vare ägaren skyldig återgälda myndigheten dess kostnad för bortförandet, om och i den mån ägaren, därest han verkställt bortförandet, jämlikt 10 § skolat själv svara för nämnda kostnad.

Har myndighet tagit vård om bortfört varuförråd, skall vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som myndigheten fått vidkännas för vården.

12 §.

Myndighet äger till säkerhet för fordran, som i 11 § avses, kvarhålla så mycket av förrådet, som svarar mot fordringen.

13 §.

Ersättning enligt 10 eller 11 § fastställs till beloppet av riksvärderingsnämnden.

Om uppgiftsplikt.

14 §.

Det åligger envar att vid förfrågan av länsstyrelse, polismyndighet, central kristidsmyndighet eller annan av Konungen bestämd myndighet lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar vara, som i 2 § avses.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, varom upplysning begärts, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Om straff och åtal.

15 §.

Har någon, å vilken enligt 4 § ankommer att bortföra varuförråd, sedan beslutet därom jämlikt 9 § blivit gällande mot honom underlåtit att ombesörja bortförandet, ehuru hinder därför icke mött, eller, då hinder mött, underlåtit att göra anmälan därom enligt 5 §,

eller har någon, med vetskap om att föreskrift meddelats enligt 2 §, verkställt bortförandet i strid med därom givna bestämmelser eller underlåtit att lämna biträde vid bortförandet, efter vad i 6 § sägs, eller brutit mot det i 8 § stadgade förbudet eller underlåtit att iakttaga villkor, som uppställts med stöd av sistnämnda lagrum,

eller har någon, med vetskap om att föreskrift meddelats enligt 3 §, brutit mot förbud, som genom föreskriften meddelats, eller underlåtit att iakttaga villkor, som jämlikt nämnda lagrum uppställts,

straffes med dagsböter eller fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med straffarbete i högst två år.

Lag samma vare, där någon vid förfrågan enligt 14 § vägrat att lämna upplysning eller ock vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, sökt vilseleda myndighet rörande i första stycket av samma paragraf angivna förhållanden.

16 §.

Vad som inhämtats genom svar å sådan förfrågan eller vid sådan undersökning eller granskning, som i 14 § sägs, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med förfrågningen, undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

17 §.

Brott, som i 16 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Särskilda bestämmelser.

18 §.

Har föreskrift enligt 2 § ännu ej verkställts vid tid, då tillämpning av bestämmelserna i 2—14 §§ upphör, skall verkställighet icke äga rum. Sådana inskränkningar i förfoganderätten över varuförråd, varom i 3 och 8 §§ förmäles, skola ej gälla längre än till nyss angivna tid. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad vid nämnda tid, skola lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

19 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning av beslut om bortförande, så ock i övrigt meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

Om besvär.

20 §.

Över riksvärderingsnämndens beslut enligt 13 § må klagan ej föras.

Har eljest beslut i fråga, som avses i denna lag, meddelats av annan än Konungen, må besvär över beslutet anföras hos Konungen sist å tjugonde dagen från det klaganden erhöi del därav; dock skall beslutet lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om ej Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1941. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock att vad i 18 § stadgas rörande ersättning skall äga giltighet även därefter. I 16 § meddelad föreskrift om tystnadsplikt och vad i lagen stadgas rörande överträdelse av samma föreskrift ävensom vad där stadgas i fråga om sådant under tiden för lagens giltighet begånget brott, som i lagen avses, skall äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

2) Förslag

till

L a g

med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har enligt 2 § lagen om skyldighet att bortföra varuförråd föreskrift meddelats om bortförande av spannmål, i vilken panträtt är upplåten jämlikt lagen om viss panträtt i spannmål, må spannmålen bortföras utan hinder av bestämmelserna i 12 § sistnämnda lag.

Har sådant bortförande skett, som i första stycket avses, skall pantförskrivningen gälla i den bortförda spannmålen utan hinder av vad i 14 § lagen om viss panträtt i spannmål är stadgat.

2 §.

Då pantförskrivnen spannmål bortförts i enlighet med föreskrift, som i 1 § sägs, skall upplåtaren av panträten eller den, som kan hava övertagit dennes förpliktelser enligt pantavtalet, ej mindre, där sådant enligt 3 § lagen om viss panträtt i spannmål erfordras, tillse att spannmålen varder på sätt där stadgas avskild, än även omedelbart meddela såväl registerföraren som panthavaren uppgift om vederbörlig benämning å den fastighet, varå spannmålen upplagts, samt om upplagsplatsen.

I fråga om förflyttning av spannmålen från upplagsplats, som i första stycket sägs, skall vad om spannmålens bortförande från den ursprungliga upplagsplatsen är stadgat äga motsvarande tillämpning.

3 §.

Registerföraren skall, sedan han erhållit meddelande som i 2 § avses, verkställa anteckning om bortförandet i det i 6 § lagen om viss panträtt i spannmål föreskrivna registret samt därefter till registerföraren i det tingslag eller i den stad, dit spannmålen förts, överlämna avskrift av samtliga i registret verkställda anteckningar om pantförskrivningen. Det åligger den registerförare, som sist nämnts, att införa anteckningarna i det av honom förda registret.

4 §.

Underlåter någon att fullgöra vad som enligt 2 § första stycket åligger honom eller lämnar någon medvetet oriktig uppgift i meddelande, som i nämnda lagrum avses, straffes med dagsböter; och skola i fråga om sådan förseelse bestämmelserna i 19 § lagen om viss panträtt i spannmål äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1941; dock att i fråga om spannmål, som bortförts under lagens giltighetstid, lagens bestämmelser skola äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Den 8 december 1939 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens industrikommision och statens livsmedelskommision att, under beaktande av vad i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag anförts, verkställa utredning samt framlägga förslag till erforderliga åtgärder för ordnande av den undanförseltjänst, som i nuvarande läge ansåges påkallad. Såsom ett första resultat av den anbefallda utredningen inkommo kommissionerna, med skrivelse den 8 februari 1940, med ett principbetänkande i undanförsel frågan, behandlande den allmänna planläggningen och organisationen av undanförseltjänsten. I anledning av vad i nämnda betänkande föreslagits utfärdade Kungl. Maj:t därefter den 23 februari 1940 kungörelse med vissa bestämmelser angående undanförsel av varuförråd, m. m. (Sv. förf.-saml. nr 113).

Enligt den förenämnda kungörelsen förstås med undanförsel av varuförråd utspridning eller bortförande av förråden i syfte att i görligaste mån förhindra att de, i händelse av krig, genom fiendens åtgöranden förstöras eller eljest gå förlorade. Med *utspridning* avses i kungörelsen fördelning av ett å en ort befintligt varuförråd å flera förvaringsplatser inom samma ort i avsikt att begränsa verkningarna av anfall från luften. Med *bortförande* avses förflyttning av varuförråd från en ort till annan med mindre utsatt läge. Utspridningen betraktas såsom en luftskyddsangelägenhet, medan bortförandet däremot icke ansetts böra åvila luftskyddsmyndigheterna. Beträffande bortförande av varuförråd stadgas i kungörelsen, att industrikommisionen och livsmedelskommisionen skola, vardera kommissionen beträffande varor som falla inom dess verksamhetsområde, planlägga bortförande i erforder-

derlig omfattning av staten tillhöriga förråd; samråd skall därvid ske med de myndigheter, i vilkas vård förråden befinna sig eller vilkas verksamhet eljest äger samband med planläggningen. Planernas verkställande skall vara beroende av Kungl. Maj:ts förordnande därom. Enligt kungörelsen hava de båda kommissionerna vidare att, efter samråd med myndigheter som nyss sagts, i erforderlig utsträckning uppgöra planer för bortförande av förråd, tillhöriga annan än staten, samt att verka för att dessa planer i största möjliga utsträckning på frivillighetens väg genomföras.

De rättsliga och ekonomiska spørsmål, som sammanhånga med frågan om tvångsbortförande av varuförråd i enskild ägo, hava därefter varit föremål för ytterligare utredning inom kommissionerna. Efter slutförande av utredningen hava kommissionerna den 24 april 1940 till folkhushållningsdepartementet inkommit med ett inom kommissionerna utarbetat förslag rörande viss lagstiftning om bortförande av varuförråd, vid vilket såsom bilagor fogats *dels* ett förslag till lag om skyldighet att vid krig eller krigsfara bortföra varuförråd, *dels ock* ett förslag till lag om ändrad lydelse av 12 och 14 §§ lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål.

I sitt förslag hava kommissionerna inledningsvis framhållit, att det kunde visa sig svårt att på frivillighetens väg åstadkomma ett effektivt genomförande av uppgjorda planer beträffande bortförande av varuförråd, som tillhörde andra än staten; de möjligheter att *tvångsvis* bortföra egendom, som enligt gällande lagstiftning stode till myndigheternas förfogande, vore å andra sidan ytterst begränsade och enligt kommissionernas uppfattning otillräckliga.

En utförlig redogörelse för innehållet i kommissionernas förslag har lämnats å sid. 10—19 i propositionen. Till denna redogörelse får utskottet hänvisa.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Eriksson, har vid förslagens remiss till lagrådet anfört bl. a. följande:

Uppenbarligen är det av största betydelse för landet att tillgängliga förråd av viktigare varor äro så placerade, att risken för att de i händelse av krig förstöras eller falla i fiendens händer så långt möjligt undanröjes. I sådant syfte bör tillses, att nytillkommande varuförråd uppläggas å platser, som ur berörda synpunkt äro att anse som gynnsamt belägna. Vad angår förråd, som uppläggas av statliga myndigheter, har detta beaktats genom kungörelsen den 23 februari 1940 med vissa bestämmelser angående undanförsel av varuförråd, m. m.; enligt nämnda kungörelse skall vederbörande myndighet samråda med industri- respektive livsmedelskommissionen angående platsen för uppläggande av sådant varuförråd, som med hänsyn till förrådet storlek och varans art kan hava betydelse för folkförsörjningen. Men vidare kräves, att redan befintliga förråd med ogynnsam belägenhet

bliva, i den utsträckning som lämpligen kan ske, bortförda till lämpligare belägna orter. Även denna synpunkt har beaktats i den förenämnda kungörelsen. Enligt denna hava sålunda industri- och livsmedelskommissionerna att uppgöra planer för bortförande i erforderlig omfattning av staten tillhöriga förråd, vilka planer skola överlämnas till chefen för folkhushållningsdepartementet; på Kungl. Maj:t ankommer därefter att förordna om planernas verkställande. Även i fråga om förråd, tillhöriga *annan än staten*, hava kommissionerna att uppgöra dylika planer ävensom att verka för att dessa i största möjliga utsträckning på frivillighetens väg genomföras. Emellertid lär det, med hänsyn till frågans stora betydelse, icke vara försvarligt att härvidlag lita uteslutande till de enskilda medborgarnas frivilliga medverkan. Även om man har anledning att i allmänhet räkna med en lojal medverkan från de enskildas sida, kunna förhållandena likväl bli sådana, att tvångsmedel behöva tillgripas. Härvid torde beaktas, att bortförande av vissa varuförråd kan vara påkallat utan att behovet därav framstår klart för den enskilde; i sådant läge måste man räkna med ett skäligen ringa intresse från hans sida att verkställa bortförandet. Vidare kunna uppkommande ersättningsfrågor m. m. utgöra hinder för ett frivilligt bortförande av förråden. Såväl av de nu nämnda som ock av andra skäl är det angeläget, att bortförande av varuförråd må kunna ske oberoende av den enskilde varuägarens inställning till frågan.

Såsom kommissionerna framhållit äro de möjligheter, som för närvarande stå till buds i fråga om bortförande tvångsvis av varuförråd i enskild ägo, begränsade. Allmänna förfogandelagens regler äro icke avfattade med tanke på dylika åtgärder och de specialstadganden, om vilka kommissionerna erinrat, lära i detta sammanhang vara av föga värde. Det torde därför vara erforderligt, för vinnande av det åsyftade resultatet, att särskilda bestämmelser träffas om rätt att tvångsvis bortföra varuförråd, tillhöriga *annan än staten*. I anslutning härtill torde sådana bestämmelser även böra träffas, att transport av viktiga varor till ett för fientligt anfall särskilt utsatt område må kunna förhindras. Att utbygga förfogandelagen så att densamma komme att omfatta även en reglering av hithörande spörsmål lär icke vara lämpligt, utan böra, såsom kommissionerna föreslagit, de erforderliga bestämmelserna sammanföras till en särskild lag i ämnet.

De särskilda bestämmelser, som erfordras med avseende å panträtt jämlikt lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål, hava vid slutredigeringen utbrutits till ett fristående lagförslag.

I kommissionernas förslag har under 14 § upptagits stadgande därom, att ersättning enligt 10 § skall, så snart den blivit till beloppet bestämd, gäldas kontant eller medelst anvisning, som är betalbar vid uppvisandet, eller ock, där så lämpligen kan ske, medelst check. Föredragande departementschefen har härom anfört, att detta stadgande lämpligen torde kunna upptagas i tillämpningsföreskrifter till lagen och därför icke upptagits i det överarbetade förslaget.

Den av kommissionerna föreslagna bestämmelsen har hämtats från allmänna förfogandelagen och äger helt eller delvis sin motsvarighet i häst-

och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934 (nr 84) och rekvisitionslagen den 31 mars 1938 (nr 87). I fartygsuttagninglagen den 9 april 1926 (nr 66), lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov och beredskapsförfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 297) hänvisas beträffande ersättningsfrågorna till rekvisitionslagens bestämmelser. Emellertid har genom lagen den 20 oktober 1939 (nr 734) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagninglagen m. fl. lagar föreskrivits, att Kungl. Maj:t äger, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, i den mån det finnes erforderligt förordna, att, där kronan jämlikt nyssnämnda lagar tager i anspråk förnödenhet av något slag, som anges i förordnandet, vad kronan har att utgiva i ersättning härför skall, i fall där beloppet överstiger 1 000 kronor, utan hinder av vad eljest finnes stadgat insättas å kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgiroverörden för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta innestå intill dess viss i förordnandet bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen. I fråga om ersättningsbelopp, som kronan enligt någon av nämnda lagar har att gälda för annat än förnödenheter, som omfattas av förordnande som nyss är sagt, äger Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat, där det med hänsyn till beloppets storlek finnes erforderligt, efter prövning i varje särskilt fall föreskriva, att beloppet skall erläggas på samma sätt.

Utskottet. Vid granskning av de föreliggande förslagen, vilka betingas av det rådande krisläget, har utskottet icke funnit anledning till erinran emot desamma. Utskottet får därför hemställa,

A. att riksdagen måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till lag om skyldighet att bortföra varuförråd samt lag med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål; samt

B. att riksdagen måtte samtycka till att Kungl. Maj:t, efter utfärdande av lag om skyldighet att bortföra varuförråd, meddelar sådant förordnande, som i 1 § i sistnämnda lag avses, att gälla tillsvidare.

Stockholm den 7 juni 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Norman, Tamm, Löfvander, Olof Carlsson, Wistrand, Sten, Näslund** och *Nils Elowsson*;

från a n d r a kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage, Olovson* i Västerås, *Skoglund, Hallagård, Sandström, Hansson* i Örebro och *Holm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
